

בענין פסול נגיעה בעדות

אם שייך לחשוש בגילוי מלתא בעלמא הוא.

בסנהדרין כ"ג ע"א במתניתין, זה פוסל עדיו של זה, וזה פוסל עדיו של זה, דברי ר"מ. וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראי' שהן קרובים או פסולים, אבל אם היו כשרים אינו יכול לפוסלן. ובגמ' שם ע"ב, מוקי ר' אלעזר, בבא הוא ואחר לפוסלן. ופריך בגמ', כל כמיניה, נוגע בעדות הוא. ומשני, אמר רב אחא בריה דרב איקא, כגון שקרא עליו ערעור. ופריך הגמ', ערעור דמאי, אילימא ערעור דגזלנותא, כל כמיניה, נוגע בעדות הוא. אלא ערעור דפגם משפחה, ר' מאיר סבר הני אמשפחה קמסהדי, ואיהו ממילא קפסיל, ורבנן סברי סוף סוף נוגע בעדותו הוא. — וכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן מחלוקת בשתי כיתי עדים, דר' מאיר סבר צריך לברר, המלוה צריך להביא הכת השניה, שאמר בפנינו שיש לו שתי כתי עדים בדבר זה, ולכן יכול הלוה עכשיו לפוסלן הכת הראשונה, דעכשיו לאו כנוגע בעדות הוא. ואם ביקש ולא מצא יפסיד, דצריך לברר ולהעמיד על האמת כל דבריו שטוען בבי"ד. ורבנן סברי, אינו צריך לברר, ויכול לומר אין לי עוד, ונמצא זה נוגע בעדותו הוא, ולא מפסלי אפילו בעדות זו. — עיין ברש"י שם ובתוס' דגרסינן שם שתי לשונות. ועיין בהרא"ש שם דמסיק וקיי"ל כרבנן, אע"ג דאיכא אוקימתות אחריתי, הני נמי הלכתא הוא.

וקשה לי מגמ' כתובות כ"א ע"ב דנראה כסתירה מפורשת לגמ' דסנהדרין. דשם איתא אמר ר' אבא אמר רב הונא, שלשה שישבו לקיים את השטר, וקרא ערעור על אחד מהם, עד שלא חתמו מעידין עליו וחותם, שהוא ג"כ כשר לחתום, ומשחתמו אין מעידין עליו וחותם. ופירש"י ז"ל, משום דהווי להו נוגעין בעדותן, שגנאי להם שישבו עם פסול בדין. ופריך הגמ', ערעור דמאי, אי ערעור דגזלנותא תרי ותרי נינהו. פי' רש"י, ולא מתכשר בהכי, הלכך אעפ"י שלא חתמו לא יכלו להכשירו. אי ערעור דפגם משפחה גילוי מלתא בעלמא הוא. ופי' רש"י, ומשחתמו אמאי אין מעידין עליו, מאי חשד נוגע בעדות איכא הכא, ודבר העשוי לגלות הוא שיבדקו אחריו עד שיבורר הדבר, ואין עדותן של אלו תלוי בהגדתן ואינן אלא מגלי דבר בעלמא הוא. עד דמשני,

לעולם אימא לך ערועור דגזלנותא וקאמרי הני ידעינן ביה דעבד תשובה. וזהו רק מכאן ולהבא הוא כשר, אבל מצד ערועור דפגם משפחה הי' כשר לחתום אף לאחר שחתמו. — הרי חזינן מהגמ' דכתובות בפירוש, דליכא פלוגתא כלל בערועור דפגם משפחה, דלא שייך חשד דנוגע בעדות, בדבר דגילוי מלתא בעלמא הוא, ולכן פריך הגמ' דאף לאחר שחתמו יהיו נאמנים להעיד עליו, דהווי כמו מלתא דעבידא לאגלווי הוא, ולא משקר אינש, — ובגמ' סנהדרין שהבאנו לעיל ראינו, די ש פלוגתא דרבנן סברי דסוף סוף נוגע בעדות הוא עכשיו, ופסול הוא, אף דזהו רק גילוי מלתא בעלמא הוא ג"כ דפגם משפחה, דאפילו ר"מ דמכשיר, זהו מטעמא אחרינא, דהני אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא קפסיל, אבל לא מטעם אבל לא מטעם משום דזהו רק גילוי מלתא בעלמא הוא, ולא מפסל מחמת הנגיעה משום משקר במלתא דעבידא לאגלווי. ולא ראיתי מי שהרגיש בזה.

אמנם, לפי מה שהתוס' מפרש שם הגמ' בכתובות בשיטה אחרת דלא כפירש"י, דלא מיירי כלל בעדות הדיינים, אלא בעדות אחרים, ולא מטעם נגיעה דיינינן הכא, רק מטעם אם בטל זועד המושב שלהם, או לא בטל זועד המושב שלהם, עיי"ש באריכות. וכן עיין ג"כ ברמב"ם הלכות עדות פרק ו' הל' ז', דמפרש ג"כ דלא כפירש"י ז"ל, אלא שבאו שנים עדים אחרים להכשירו אחרי שהעדים הראשונים ערערו עליו בפגם משפחה, והם העדים האחרונים אומרים עליו שאין שום פגם במשפחתו והוא כשר, ולכן כשר הוא לחתום בעדותן אף לאחר שחתמו, דכשר הוא למפרע, רק בגזל אף דשנים אחרים העידו עליו שעשה תשובה זהו רק מכאן ולהבא הוא כשר, ולכן אינו כשר אחר חתימתן לצרפו, ועיין בכסף משנה ובהגהות מיימניות שם. וממילא לפי שיטתם אינו קושיא כלל, כמובן. דבכתובות לא איירינן כלל בהפסול מטעם נגיעה. — אבל לפי פירש"י ז"ל (ועיין ברבינו נסים שג"כ מפרש כפירש"י שם) דהדיינים בעצמם מעידין עליו, ומטעם נוגעין בעדותן דיינינן, קושיתנו במקומה עומדת, דנראה לכאורה כסתירה מפורשת מהגמ' דסנהדרין.

אמנם, אחר העיון נראה לי, שנוכל לתרץ ולחלק בין שני הענינים, דחילוק גדול יש בין הגמ' דכתובות לגמ' דסנהדרין דאף דבשניהם איירינן דערעור הוה בפסול דפגם משפחה וחישינן לנגיעה ושמא משקר. — דבאמת יש שני מיני פסולים בנגיעה, האחד הפסול הוא משום משקר, וזהו רק מדרבנן פסול. והשני, הפסול הוא משום קרוב, וזהו פסולו מדאורייתא. — ולקמן נביא דאי' מקצוה"ח שכתב בפירוש כן. — ולכן נראה לי, דנוכל לומר ג"כ, ולחלק דאף בפסול נגיעה שהוא מצד משקר ומדרבנן, יש ג"כ שני מיני נגיעות, דממילא יהי' נ"מ גדולה, אף "בגילוי מלתא בעלמא" דאמרינן דלא חיישינן

למשקר מצד נגיעה, מ"מ יש נ"מ בין נגיעה אחת לנגיעה השניה, וכמו שאבאר. דהנה באמת היינו צריכים בכ"מ להמתין מלהאמין להם את הגדת העדים, עד שיבררו את דבריהם, שהאמת אתם, דהעיקר שצריכים דבר תורה דרישות וחקירות הוא שנהי' בטוחים שלא ישקרו, ואם העדים אומרים על אדם אחד שיצא עליו ערעור פגם משפחה, והם אומרים ומעידים עליו שאין בו פגם משפחה ואינו עבד, בוודאי עליהם לברר דבריהם. — עיין בלשון רש"י בכתובות כ"ב ע"א, בד"ה גילוי מלתא בעלמא הוא, "דבר זה צריכין הן לברר" ודבר העשוי לגלות הוא שיבדקו אחריו עד שיבורר הדבר וכו' ואינן אלא מגלי דבר בעלמא. — אבל, לענ"ד, נראה לחלק בין חשש נגיעה קטנה, או חשש נגיעה גדולה, דבגמ' כתובות דמשחתמו אין מעידין עליו וחותר, הנגיעה הוי קטנה שגנאי להם שישבו עם פסול בדין, ואין הנגיעה להם משום ריוח ממון כלל, רק שישבו עם פסול בדין וגנאי להם, אבל אינו נוגע להם לענין ממון כלל, אז נוכל לומר, שאם הדיינין מעידין עליו עכשיו, שיבררו אח"כ ויבדקו אחריו שאינו עבד, ועכשיו אינן אלא מגלין הכשרו, נגיעה קטנה כזו, פריך הגמ' שפיר דאפילו משחתמו יהי' מעידים עליו שכשר הוא לחתום דגילוי מלתא בעלמא הוא ולא ישקרו, ויבררו האמת אח"כ, ולא חששו רבנן. אבל בגמ' דידן בסנהדרין, דמיירי בנגיעה גדולה בריוח ממון, דזהו פוסל עדיו של זה, הכוונה, דהלוא אינו רוצה לשלם להמלוה, בעדות שהביא שחייב לו, והוא רוצה לפטור עצמו, בהטענה שעדיו פסולים בפגם משפחה, נגיעת ממון כזו בוודאי אין אנו מאמינים אותו עכשיו לפטור אותו משום שהוא גילוי מלתא בעלמא, דחיישינן שמא ישקר, שרוצה לפטור עצמו. כך דפליגי בסברא, דר' מאיר סבר הני אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא קפסיל, ורבנן סברי סוף סוף נוגע בעדות הוא, אבל לכו"ע לא אמרינן שנאמין אותו ללוח עכשיו לפסול עדיו של מלוה בפגם משפחה מטעם גילוי מלתא בעלמא הוא, בנגיעה גדולה כזו שרוצה לפטור עצמו מממון שחייב לו, בוודאי חוששין עכשיו שמא משקר עד שיברר מקודם.

ועיין בקצוה"ח סימן ל"ז סעיף קטן ה' שגדולה מזו כתב, שמחלק אפילו בנגיעת ממון, בין ממון לממון. שהקשה על התוס' ב"ב דף מ"ה ע"א, דכתבו דלא מפסל משום חשש שמא יתעשר, כיון דהשתא לא מרויח מידי, והקשה מב"ב צ"ב, בסוגיא דראובן שמכר שדה לשמעון ובא בע"ח דראובן, דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה, והתוס' מקשה שם, מאי נ"מ, הא כל מה דמצי טעין ראובן מצי טעין שמעון. ואין לומר דנ"מ כגון שהעדים המקיימין את השטר קרובים לראובן ואין קרובים לשמעון, ואם לא הי' ראובן בע"ד יכול לקיימו. דהא אפילו משתעי דינא בהדי שמעון לא מצי לקיימו, כיון דאי טריף לי

מיניה בתר ראובן אזיל, עכ"ל. והקשה הא התם משמע דלית ליה ללוה כלום, דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, וא"כ קרובי ראובן למה לא יעידו כיון שאין נפקותא לראובן, דהשתא אין לו ולשמא יתעשר לא חיישת ואפילו ראובן עצמו יעיד. ומתוך לחלק, בין פסול נוגע שנוגע לעצמו בשביל הנאת ממון, כמו שמעיד על שטרו שפרע חובו, והבע"ח בא לגבות מהלוקח אין הלוה עצמו מעיד ולא קרובו מעיד, דזהו הנוגע פסול מן התורה משום קרוב, כיון דלעצמו מעיד שפרע חובו, ואעפ"י שאין לו עכשיו יהי' לו לאחר זמן. ואין הטעם משום משקר. — ואם העדות אינו נוגע לעצמו אלא לאחרים כמו האי דמעמידו בפני בעל חובו אינו נוגע הפסול מן התורה, דהא אינו מעיד לעצמו כלל, והוי כמו בנוטל שכר להעיד דהעדות אינו נוגע לעצמו אעפ"י שיש לו הנאת שכר, כשר הוא מן התורה ורק מדרבנן הוא פסול, ולהכי היכא דאין לו עכשיו לא חששו רבנן כיון דאפשר שלא יבוא לעולם ומשו"ה גם מדרבנן כשר, עיי"ש באריכות בקצוה"ה.

וממילא בנידן דידן כ"ש הוא, שהדיינים כשרים להעיד אפילו משחתמו שהנגיעה קטנה כזו, שאינו נוגע להם שום הנאת ממון, רק מטעם שגנאי להם שישבו עם פסול בדין, בוודאי לא יהיה משקרים, בדבר שגילוי מלתא בעלמא הוא, ובזה אמרינן דמלתא דעבידא לאגלויי לא משקר אינש, וג"כ לא חששו רבנן, ולכן פריך הגמ' שפיר דאפילו משחתמו יהי' מעידים עליו, שכשר הוא לחתום ויהי' נאמנים גם עכשיו, והאמת יבורר אח"כ. — כנלענ"ד לתרץ בזה קושיתינו הנ"ל.